

Оксана КНИЖЕНКО

старший викладач відділу підготовки прокурорів
з нагляду за додержанням законів
при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях
Національної академії прокуратури України,
доктор юридичних наук, професор
knijenko@ap.gp.gov.ua

УДК 343.341

КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ ЧИ ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН

Під час вчинення злочину особа з метою полегшення реалізації задуманого досить часто застосовує вогнепальну зброю, бойові припаси чи вибухові речовини. Такий спосіб вчинення злочину не завжди знаходить правильну кримінально-правову оцінку з боку правників. Аналіз матеріалів судової практики свідчить, які особливої уваги з цього приводу потребують діяння, які полягають у вчиненні терористичного акту з використанням зброї. Для України вчинення терористичних актів є проявом відносно нового виду злочинності. Якщо до 2012 року діяння, які були б пов'язані із вчиненням терористичних актів, не обліковувалися у статистичній звітності, то на сьогодні їхня кількість сягає тисяч одиниць [1]. Відсутність досвіду з розслідування такої категорії злочинів породжує низку запитань, зокрема: чи потрібно ставити особі у провину сукупність злочинів у разі вчинення терористичного акту, оскільки він поєднується із використанням зброї, бойових припасів чи вибухових речовин.

Нового осмислення з урахуванням сучасних реалій життя, передусім наявності можливості володіння нарізною зброєю на законних підставах, потребує й ст. 257 «Бандитизм» Кримінального кодексу України (КК України).

Мета цієї статті полягає у розкритті актуальних питань кваліфікації злочинів, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї, бойових припасів чи вибухових речовин.

Питання незаконного поводження зі зброєю розглядалися багатьма вченими. Не залишалися поза увагою й проблеми відповідальності за бандитизм. Вагомим внеском у розроблення зазначеної тематики стали праці Ю. Александрова, Г. Андрусіва, П. Андрушко, М. Бажанова, Ю. Бауліна, В. Борисова, В. Голіни, В. Грищука, І. Даньшина, В. Навроцького, Я. Нагноино, Д. Никифорчука, В. Тулякова, С. Худякова, В. Шакуна, С. Яценка та інших учених. Проте й до сьогодні залишаються дискусійними питання кваліфікації вказаних діянь за сукупністю злочинів. Є потреба оцінити зміни, яких останнім часом зазнало кримінальне законодавство, та запропонувати шляхи вирішення проблем, що виникають під час кваліфікації злочинів, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї, бойових припасів чи вибухових речовин.

З появою в КК України ст. 263-1 перед правозастосувачем постала потреба у відмежуванні злочинів, відповідальність за які передбачена ст.ст. 263 та 263-1 КК України, оскільки в обох нормах ідеться про незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Нагадаємо, що відрізняються вказані злочини за предметом та проявом об'єктивної сторони. До кола предметів, зазначених у ст. 263 КК України, належать вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої (ч. 1 ст. 263 КК України), холодна зброя (ч. 2

ст. 263 КК України). Предметом складу злочину, ознаки якого вказано у ст. 263-1 КК України, на відміну від попереднього злочину, може бути й гладкоствольна мисливська зброя. Про холодну ж зброю у ст. 263-1 КК України не йдеться.

Серед форм злочинного прояву, що охоплюються нормою, яка міститься в ст. 263 КК України, законодавець вказав носіння, зберігання, придбання, передачу, збут (ч. 1 ст. 263 КК України) та носіння, виготовлення, ремонт і збут (ч. 2 ст. 263 КК України).

Виготовлення, переробка, ремонт, фальсифікація, видалення чи зміна маркування є ознаками об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 263-1 КК України.

Таким чином, із появою 2012 року в КК України ст. 263-1 у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та вибухонебезпечними матеріалами» було криміналізовано незаконне виготовлення та ремонт гладкоствольної мисливської зброї. Це сталося через видалення з диспозиції ч. 1 ст. 263 КК України слів «виготовлення, ремонт», передбачення цих слів у диспозиції ч. 1 ст. 263-1 КК України та визнання предметом цього злочину будь-якого виду вогнепальної зброї, у тому числі й гладкоствольної мисливської. Нині склалася така ситуація, за якої не визнаються злочинними дії, що пов'язані із незаконним зберіганням, носінням, придбанням, передачею чи збутом гладкоствольної мисливської зброї, проте, зокрема, її ремонт чи переробку визнано злочинними діями.

Отже, перед правниками постає питання про застосування зворотної дії закону, оскільки незаконне виготовлення мисливської гладкоствольної зброї могло відбуватися до 2012 року, тобто до того часу, коли було криміналізовано незаконне виготовлення мисливської гладкоствольної зброї.

Повертаючись до проблем кваліфікації злочинів, що вчиняються із використанням вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин, передусім звернемо увагу на неоднакову юридичну оцінку вчинення терористичного акту, поєданого із незаконним застосуванням зброї, бойових припасів чи вибухових речовин.

Наприклад, вироком Лозівського міськ-районного суду Харківської області К. було засуджено за ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 258 КК України за наступних обставин. Маючи проросійські погляди та не підтримуючи проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей, з метою перешкоджання законній діяльності Збройних сил України, впливу на прийняття рішень чи вчинення або не вчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів та привернення уваги громадськості до своїх політичних поглядів, К. придбав вибуховий пристрій та розмістив його під колією залізничного мосту, розташованого на 6-му пікеті 933-го кілометра дільниці Лозова – Павлоград, аби вчинити терористичний акт. Привести в дію вибуховий пристрій К. не вдалося, оскільки його було затримано співробітниками СБ України [2]. Як бачимо, суд вважав за потрібне оцінити дії винного лише за ст. 258 КК України, не вказуючи на ст. 263 КК України.

За подібних обставин Комінтернівський районний суд міста Харкова Н. засудив за сукупністю злочинів – ч. 3 ст. 15, ч. 2 ст. 258, ч. 1 ст. 263 [3]. Зокрема Н., сповідуючи проросійські погляди так званого антимайдану, з метою дестабілізації суспільно-політичної ситуації в місті Харкові та залякування населення вирішив вчинити на території цього міста терористичний акт. Для цього він придбав гранатомет, однак реалізувати свій злочинний намір не зміг, оскільки був затриманий співробітниками СБ України.

Така неузгоджена судова практика є досить поширеною. Можна навести чимало прикладів, коли подібні дії розглядаються саме як сукупність злочинів. Так, групу з трьох осіб було засуджено за ч. 1 ст. 14, ч. 2 ст. 258, ч. 1 ст. 263 КК України, коли вони з метою порушення громадської безпеки, перешкоджання проведенню заходів часткової мобілізації та призову на строкову службу до Збройних сил України та залякування населення міста Києва, скориставшись складною суспільно-політичною ситуацією в Україні та бажаючи підвищити рівень напруженості, що існує в державі, сповідуючи негативне ставлення до діючої влади в Україні, обраного політичного курсу та радикальні настрої, намагалися при-

готувати вибухову речовину для вчинення терористичного акту [4].

Без сукупності злочинів, з посиланням тільки на ст. 258 КК України судом було оцінено спробу вчинити терористичний акт з використанням вибухового пристрою [5]. У цьому рішенні та подібних до нього суди, описуючи ознаки вчиненого, окремо не аналізують дії, що пов'язані з поведженням зі зброєю, бойовими припасами чи вибуховими речовинами. Тобто суду не важливо, на законних чи незаконних підставах особа володіє такими речами.

За наявності такої суперечливої правозастосовної практики виникає цілком законне питання: як правильно кваліфікувати дії винних?

Аналіз наукової літератури свідчить, що це питання не розглядалося ні в коментарях до КК України, ні в навчальних посібниках. Навіть у монографіях, присвячених проблемам кримінальної відповідальності за вчинення терористичної діяльності, цим ситуаціям увага не приділялася [6; 7].

Ще раз наголосимо, що така ситуація виникла через тривалу відсутність матеріалів судової практики, а існуюча практика з цієї категорії справ не узагальнювалася.

Вважаємо, що наведені діаметрально протилежні рішення суду обумовлені неправильним тлумаченням закону про кримінальну відповідальність. Так, диспозиція ч. 1 ст. 258 КК України однією з ознак об'єктивної сторони складу злочину визначає застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу. Можливо, саме така редакція норми й дала підстави для того, аби суди вчинення терористичного акту, поєднаного із застосуванням зброї, кваліфікували тільки за ст. 258 КК України, без посилань на ст. 263 КК України.

Проте така практика є безпідставною з наступних причин. По-перше, вчинення терористичного акту із використанням зброї не означає, що цією зброєю особа користується на незаконних підставах. Можливі випадки й правомірного володіння зброєю, наприклад, особа є військовослужбовцем, охоронцем й на законних підставах має право нею користуватися. По-друге, законодавча вказівка на таку ознаку, як застосування зброї, жодним чином не свідчить (та й не свідчила) про відсутність в діях винного такого злочину, як незаконне поведження зі зброєю.

У чинному КК України міститься низка норм, в диспозиції яких вказано на застосування зброї. Наведемо кілька з них: ч. 2 ст. 146 КК України (незаконне позбавлення волі або викрадення людини, поєднане із застосуванням зброї), ст. 294 (масові заворушення, де одним із проявів є супроводження зазначених у цій нормі дій із застосуванням зброї), ч. 4 ст. 296 КК України (хуліганство, поєднане із застосуванням зброї) тощо. Вчинення таких дій судовою практикою оцінювалося й оцінюється за сукупністю злочинів [8–12].

Вважаємо, що вчинення терористичного акту із застосуванням зброї, бойових припасів чи вибухових речовин особою, яка незаконно поводитася з такими предметами, необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів – за ст. 258 та ст. 263 чи ст. 263-1 КК України відповідно.

Подібним чином вирішується питання й у разі вчинення хуліганських дій із застосуванням зброї. Так, правильно було кваліфіковано дії М. за ч. 3 ст. 296, ч. 1 ст. 263-1 КК України, який вчинив хуліганські дії із використанням саморобної гладкоствольної мисливської зброї [13].

На окрему увагу заслуговує й оцінка бандитизму. Відповідно до ст. 257 КК України карається організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі. Серед ознак бандитизму законодавець вказав озброєність. Ця ознака є конститутивною, що означає обов'язковість її встановлення в цьому складі злочину. У зв'язку із зазначеним виникає наступне питання. Якщо озброєність є конститутивною ознакою бандитизму, чи потрібна додаткова кваліфікація ще й за ст.ст. 263 чи 263-1 КК України у разі незаконного поведження з вогнепальною зброєю членами банди? Пленум Верховного Суду України у своїх постановках (постанови) висловив різні позиції з цього приводу. Зауважимо, що ці постанови прийняті ще до того, як було внесено до КК України ст. 263-1, в якій окремо передбачено відповідальність за незаконне виготовлення вогнепальної зброї, включаючи й гладкоствольну мисливську. Так, у другому абзаці п. 26 постанови від 26 квітня 2002 року № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поведження зі зброєю, бойовими

припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» суд вказав, що за сукупністю злочинів, передбачених ст. 257 і ст. 262 або ч. 1 ст. 263 КК України, належить кваліфікувати незаконне заволодіння чи незаконне придбання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв або радіоактивних матеріалів, вчинені з метою організації банди чи використання цих предметів членами вже існуючої банди.

У постанові від 23 грудня 2005 року № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» в другому абзаці п. 21 суд зазначає, що дії учасників банди, які пов'язані з незаконним носінням, зберіганням, ремонтом та передачею (один одному) предметів, якими вона озброєна, є складовими елементами бандитизму і додатково кваліфікації за ст. 263 КК України не потребують. Додаткову кваліфікацію одержують тільки ті дії, які полягають у незаконному заволодінні вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями, їх придбанні, виготовленні, ремонті, вчинені з метою організації банди, а також аналогічні дії учасників уже існуючої банди чи збут останніми зазначених предметів й кваліфікуються за сукупністю злочинів, передбачених ст. 257 і ст. 262 або ч. 1 чи ч. 2 ст. 263 КК України.

Зважаючи на те, що вказані положення висловлені Верховним Судом України до прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-

процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та вибухонебезпечними матеріалами», яким до КК України включено ст. 263-1, не всі зазначені положення відповідають чинному КК України.

Вважаємо, що з урахуванням сучасних реалій життя, передусім наявності законних підстав для володіння не тільки гладкоствольною мисливською, а й нарізною зброєю, а також нагородною вогнепальною зброєю, потрібно оцінювати як сукупність злочинів організацію озброєної банди. Такі дії слід кваліфікувати за ст. 257 та ст. 263 чи ст. 263-1 КК України відповідно. В іншому випадку одержать однакову кримінально-правову оцінку дії членів банди, які, вживаючи заходи для приховування злочинної діяльності, одержують дозвіл на законних підставах володіти зброєю, та тих, які ігнорують це. Проте різна суспільна небезпечність вказаних дій є очевидною, як і те, що озброєність як ознака банди може охоплювати собою як випадки правомірного володіння нею, так і навпаки.

Отже, вчинення злочинів, під час яких особа використовує зброю, бойові припаси, вибухові речовини й цими речами вона поводить без належно оформлених дозволів, необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів. Зокрема, вчинення терористичного акту у разі застосування зброї, бойових припасів чи вибухових речовин особою, яка незаконно поведилася з такими предметами, необхідно кваліфікувати за ст. 258 та ст. 263 чи ст. 263-1 КК України відповідно. Подібну оцінку мають одержати й дії осіб у разі організації озброєної банди.

Список використаних джерел:

1. Книженко О.О. Чому нам важко протидіяти терористичній діяльності? / О.О. Книженко // Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи: м-ли міжнар. наук. конф. (Харків, 9 грудня 2016 р.). – Х.: Право, 2016. – С. 107–109.
2. Вирок Лозівського міськрайонного суду Харківської області від 18 квітня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57242752>
3. Вирок Комінтернівського районного суду м. Харкова від 11 травня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57597634>
4. Вирок Деснянського районного суду м. Києва від 6 травня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57545223>
5. Вирок Сватівського районного суду Луганської області від 30 березня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57015669>
6. Протидія терористичній діяльності: кримінально-правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти: моногр. / кол. авт.; за заг. наук. ред. О.В. Шамари. – К.: АртЕк, 2016. – 450 с.
7. Шамара О.В. Відповідальність за вчинення терористичної діяльності за кримінальним законодавством України: моногр. / О.В. Шамара. – К.: АртЕк, 2014. – 280 с.

8. Вирок Комсомольського районного суду м. Херсона від 25 червня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32033245>
9. Вирок Знам'янського міськрайонного суду Кіровоградської області від 20 липня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55901184>
10. Вирок Першотравневого районного суду м. Чернівців від 25 жовтня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/50884211>
11. Вирок Подільського районного суду м. Києва від 16 вересня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34318238>
12. Вирок Красноградського районного суду Харківської області від 17 грудня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28071058>
13. Вирок Корольовського районного суду м. Житомир від 30 липня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32816634>

Оксана КНИЖЕНКО

КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ ЧИ ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН

Розглянуто актуальні питання кваліфікації злочинів, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї, бойових припасів чи вибухових речовин. Розкрито відмінність злочинів, відповідальність за які передбачена у ст. 263 та ст. 263-1 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: кваліфікація злочинів; вогнепальна зброя; вибухові речовини; терористичний акт; бандитизм.

Оксана КНИЖЕНКО

КВАЛИФИКАЦИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СОВЕРШАЕМЫХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ, БОЕВЫХ ПРИПАСОВ ИЛИ ВЗРЫВЧАТЫХ ВЕЩЕСТВ

Рассмотрены актуальные вопросы квалификации преступлений, совершаемых с использованием огнестрельного оружия, боевых припасов или взрывчатых веществ. Раскрыты отличия преступлений, ответственность за которые предусмотрена в ст. 263 и ст. 263-1 Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: квалификация преступлений; огнестрельное оружие; взрывчатые вещества; террористический акт; бандитизм.

Oksana KNYZHENKO

PRESSING CONCERNS OF CLASSIFYING CRIMES INVOLVING FIRE WEAPONS, MILITARY SUPPLIES OR EXPLOSIVES

Pressing concerns of classifying crimes involving fire weapons, military supplies or explosives have been considered. Specific characteristics of crimes defined in art. 263, 263-1 of the Criminal Code of Ukraine were presented.

Keywords: classifying crimes; fire weapons; explosives; terroristic act; banditism.

